

JEGYZETEK

1. Engels: *A nemzetgazdaságtan bírálatának vázlatja*. MEM 1. Bp., 1957. 499.
2. Marx: *Proudhonról (Levél J. B. v. Schweitzernek)*. MEM 16. Bp., 1964. 23.
3. Marx: *A filozófia nyomora*. MEM 4. Bp., 1959. 158.
4. Marx: *A tőke* I. Bp., 1961. 706.
5. Nicolae Ceaușescu: *A hazai szocialista építés jelenlegi stádiumáról, elméleti, ideológiai kérdésekről és a párt politikai nevelő tevékenységéről. Előadói beszéd az RKP KB 1982. június 1—2-i plenáris ülésén*. Előre, 1982. június 3.
6. Marx—Engels *Művei* 13. Bp., 1965. 159.
7. Marx: *Levél Annenkovhoz*. In: Marx—Engels: *Levelek „A tőkéről”*. Bp., 1956. 20.
8. Nicolae Ceaușescu: *Idézett előadói beszéd*.

VASILE ZAHARIA

Termékszerkezet és hatékonyság

Ha gazdasági fejlődésünk jövőjét akarjuk kicövekelni, nem téveszthetjük szem elől azokat a világgazdasági változásokat, amelyeknek tanúi lehettünk az elmúlt évtizedben. Nem (vagy csak későbbre) várt politikai, gazdasági események, jelenségek nyomán azok a gazdasági struktúrák, amelyekről úgy véltük, hogy sikerrel állták ki „az élet tűzpróbáját”, idejemúltak bizonyultak. A nyers valószínűséggel való szembeállítás — inség, az energia- és nyersanyagforrások elapadása, a környezetszennyeződés — megbuktatta a gazdasági fejlődés és növekedés eddig alapvető követelményeinek tartott elvek és modellek jó részét. Nemcsak új energiaforrások feltárása vált égetően szükségessé, hanem új fejlődési alternatívák, modellek kidolgozása is.

A világpiacon tapasztalható változások, a küzdelem kiéleződése energia- és nyersanyagtakarékosagra, pénzügyi korlátozásokra kényszerítették a legfejlettebb országokat is. A kőolaj világpiacon árnak robbanásszerű emelkedése arra kényszerítette a behozatalra szoruló államokat, hogy gazdaságpolitikájukban alkalmazkodjanak az adott, korlátozásoktól terhes világgazdasági helyzethez.

A világpiacon árnak alakulása*

	<i>Kőolaj</i> (<i>hordó/\$</i>)	<i>Vasérc</i> (<i>tonna/svéd</i> <i>korona</i>)	<i>Kokszosítható</i> <i>szén</i> (<i>tonna/NSZK-márka</i>)	<i>Gyapot</i> (<i>font/cent</i>) [1 font=450g]	<i>Foszfátok</i> (<i>tonna/\$</i>)
1971	2,13	48,02	87,4	61,7	11,25
1973	3,22	46,12	83,9	101,5	13,75
1974	11,56	57,16	170,0	153,6	54,52
1978	12,49	72,03	132,5	136,1	35,38
1980	34,37	78,47	131,3	135,2	41,00

* A Monthly Bulletin of Statistics 1980. szeptemberi száma alapján.

A változások szükségességét az erősen iparosított országokban is felismerték; Nyugat-Európában, Amerikában, Japánban már korábban megkezdődött a gazdaság szerkezetváltása: korlátozták az energiaigényes, nyersanyag-behozatalra alapozó iparágakat. Lényeges változások történtek a gép-, textil- és vegyiparban, a kohászatban, általában a termelés minden olyan ágában, ahol külföldi, dráguló energiahordozókat és anyagokat használnak. Legtöbbjük csupán a belső szükségletek kielégítésére szorítkozik. Csak a gazdaságos, nagy komplexitású, a tudomány és a technika legújabb vívmányait magukba foglaló árucikkek előállítását szorgalmazzák. Miközben néhány nagyüzem súlyos válsággal küzd, erősödnek azok a

kiseb gyárak, amelyek képesek a gyors és hatékony szerkezetváltásra, a belső, minőségteremtő energiák kiaknázására; rugalmasságuk versenyképességet biztosít a szeszélyes világpiacra. Napjainkban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a követelményekhez való gyors alkalmazkodás, a termékszerkezet hatékony megújítása és a kifizetődő nemzetközi áruforgalom között szoros összefüggés van.

A gazdasági fejlődés előre megfogalmazása egyre nehezebbé vált; egyszerű szám adatokra alapozni, azokból valamely ország vagy földrész fejlődésére megszemenő következtetéseket levonni; ma már kockázatos fáradozás. A világ gazdasági képe az utóbbi esztendőben lényegesen megváltozott, a jövő már nem olvasható ki a gazdasági fejlettségre vonatkozó statisztikai adatok tömkelegéből. Megszaporodtak a véletlen tényezők, amelyek megszakíthatnak egy bizonyos fejlődési irányt; egyre bonyolultabbá, kifinomultabbá, nehezebben felismerhetővé váltak azoknak a jelenségeknek a csirái, amelyek később nagymértékben befolyásolhatják a világ gazdaságát. Olyan tényezők, mint az államok közti függőségi viszony, a különböző államok fejlődési üteme, helyük a világ gazdaság és -kereskedelm hierarchiájában, a nemzetközi politikai események, energiaválság, mind szükségszerűvé teszik a változásokhoz való gyors igazodást, megkövetelik a gazdasági mozgékonyt. Például a kőolaj árának gyors növekedése a szállítási költségek emelkedéséhez vezet; ez maga után vonja a nagy távolságokra szállítandó termékek gazdaságosságának revízióját, meghatározhatja a fejlesztési terveket, eldöntheti a termelési elsőbbség és fontosság kérdését.

Ma már az energia- és nyersanyagforrásokban bővelkedő országok is az új gazdaságpolitika útját járják. Nem elégszenek meg az ásványi anyagok kitermelésének fejlesztésével; korszerű feldolgozóipar megteremtésére törekednek. Nincs messze az az idő, amikor az ásványi anyagok természetes, fel nem dolgozott formában — eltűnnek a külkereskedelmi áruk névjegyzékéből. A kőolajban gazdag országok gyors iparosításba kezdtek, a vegyiparra helyezve a hangsúlyt.

A világ fejlődésének bonyolult koordinátarendszerében az alkalmazkodóképesség figyelembevétele elkerülhetetlen, amikor a különböző iparágak fejlesztésének arányairól és üteméről, a termékszerkezet meghatározásáról kell döntenie. A kereslet és kínálat változása lényegesen felgyorsult a világpiacra, az áruk elavulási ideje rövid, ezért a termelési folyamatokat eleve úgy kell megtervezni, hogy gyorsan és veszteség nélkül lehessen átállni új technológiákra vagy új termékek előállítására. Csakis így biztosítható a hatékony szerkezetváltás, a termelés változatossá tétele, a világpiaci elvárások kielégítése, a versenyképesség. A hatékony, intenzív típusú gazdaság jellemzője a gyors alkalmazkodóképesség és mozgékonyt, a termelési eljárások megújulására való készség, az érzékeny reagálás a piac követelményeire.

Napjaink bonyolult valósága szükségessé teszi jó néhány gyakran használt mutató átértelmezését is. Vajon egy fontos értékelés vagy döntés meghozatalakor használható-e még az egy főre jutó termelés mutatója, különösképpen ha energiaigényes termékekről van szó, mint a cement vagy a műtrágya? Az, hogy Japánban az egy főre jutó acélermelés kétszer akkora, mint az Egyesült Államokban vagy Svédországban, még nem jelenti, hogy az utóbbi országok fejletlenebbek, mint Japán, s a jövőben az acélermelés megkétszereződésére kell törekedniük. A lényeges különbség a fejlett tőkésállamok között az említett mutató alkalmazhatóságának korlátait bizonyítja. Hasonló képet kapunk az „egy főre jutó fémkészlet” mutatója esetében is. A fejlett államok jelenlegi fémkészlete hosszú idő alatt halmozódott fel, gazdasági szerkezetük lényegesen eltér egymástól, ami szinte kizárja annak lehetőségét, hogy a fejlettségi fokot a szóban forgó mutatóval mérjük. A mennyiségi adatokra támaszkodó mutató pazarlásra, túlzott fémfelhasználásra sarkallhat akkor, amikor a helyzet takarékosra szorít. Szükségessé vált olyan mutatókat találni, illetve kidolgozni, amelyeknek gyakorlati alkalmazása a meglévő energia- és nyersanyagterhelékek magas fokú felhasználására serkent, segít az adott valószínűséghez igazodó gazdasági struktúra kiépítésében.

Jelenlegi ötéves tervünk célkitűzése, hogy Románia 1985 végéig túllépje a fejlődő ország stádiumát, és belépjen a közepesen fejlett államok sorába. Ennek eléréséhez szükséges a fejlődés belső és külső tényezői közti viszony korszerű megfogalmazása, az ipar szerkezeti átrendezésének gyorsítása, az iparágak közti és az azokon belüli arány optimalizálása, a termelőerők területi megoszlásának javítása. Magas műszaki színvonalú és kevésbé energiaigényes termékek gyártására van szükség. Az energia- és nyersanyagforrások elapadásának feltételei között előtérbe kerül a fajlagos fogyasztás csökkentése. Ez a gazdasági hatékonyság növelésének, a nemzeti jövedelem gyarapításának egyik feltétele.

Ha a munkamegosztás bővülésének feltételei között vizsgáljuk a gazdasági szerkezet kérdését, arra a megállapításra jutunk, hogy olyan fogalmak, mint „fej-

lett", „lemaradt", „technikai fejlődést hordozó" vagy „hagyományos" ipari ágazatok, nagyon viszonylagossá váltak, meghatározó értékük korántsem a régi. Ennek a módosulásnak egyik oka éppen az ágazatok szerepének megváltozásában keresendő. Az ágazatok szerepének módosulása, a „fejlett", „vezető" fogalmának viszonylagossá válása abból a tényből is fakad, hogy azok az ágazatok, amelyeknek termelése ma még kevésbé jelentős az ország gazdasági életében, nem maradtak le a korszerű technika alkalmazásában, a világgazdasági áruforgalomban, és viszonylag rövid idő alatt szerepcseré történhet a különböző ipari ágazatok között.

A demográfiai robbanás az egyik alapvető tényező, amely — az energia- és nyersanyagválság mellett — jelentősen befolyásolja a világgazdaság alakulását, és törvényszerűen a fogyasztási javak, elsősorban az élelmiszer-termelés növekedését vonta maga után. Vagyis: megnövekedett a mezőgazdaság szerepe minden ország gazdasági életében. Jelenleg, amikor a mezőgazdasági-élelmiszeripari termelés világvizonylatban nem fedezi a szükségleteket, amikor maga az élelmiszer-termelés a tudományos vívmányok függvényévé vált, korszerű technikát és technológiát feltételez, a mezőgazdaság súlyának növekedését a gazdasági struktúra egészén belül gazdasági lemaradásként értékelni tudománytalan előítéletté vált, a valóság tagadását jelenti. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztésének felgyorsítása olyan hajtóerő, amelyről nem mondhat le egyetlen állam sem, ha célkitűzései között szerepel az általános gazdasági fejlődés. Az utóbbi évtizedekben a fejlett tőkésállamok megsokszorozták mezőgazdasági termelésüket. Az Egyesült Államokban nagy mennyiségű mezőgazdasági-élelmiszeripari terméket gyártanak exportra. A mezőgazdasági termékek kivitele ma már nem jelent lemaradást, még kevésbé fejletlenséget. 1979-ben az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasági exportja elérte a 32 milliárd dollárt, 1980-ban 41 milliárd dollár volt, és jelentősen befolyásolta az ország fizetési mérlegének alakulását. A mezőgazdaság az egyik legfontosabb, exportra termelő iparággá vált. 1979-ben a rizs 67, a szójabab 60, a búza 50, a gyapot 40, a dohány 30, a kukorica 25 százalékát külföldön értékesítették. Az Egyesült Államok a világ állatállományának több mint 60 százalékát képes szemes takarmánnyal eltartani. Ami ennek a gazdasági ágazatnak a termelékenységét jelenti: minden amerikai farmer 60 személy élelmét termeli meg. Nyugat-Európában az arány már szerényebb: egy farmer 20 ember élelmét állítja elő.

Országunk gazdasági életében az ipar és a mezőgazdaság közti egészséges arány megteremtése évek óta elemzések tárgya volt. Lényeges változások történtek a mezőgazdaság helyének és szerepének meghatározásában. Partunk főtítkára nemegyszer hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság az ipar mellett a nemzetgazdaság egyik fő ágazata, és szerepe növekvőben van. A XII. kongresszus új mezőgazdasági forradalom kibontakoztatását tűzte ki célul, amely kiterjed mind a műszaki-anyagi alapra, mind pedig a termelés megszervezésére. Mezőgazdaságunk fejlesztése a „legfontosabb dolgaink között a legfontosabb".

De nemcsak a nemzetgazdaság ágazatai közti viszony rendezéséről van szó, hanem az ágazatokon belüli helyes arányok megszabásáról is. Az elkövetkező időben azoknak az iparágaknak a fejlesztése kerül előtérbe, amelyek nagy komplexitású termékeket állítanak elő a lehető legkisebb anyagráfördítéssel, és ezzel egy időben csökkentik azoknak az áruknak a termelését, amelyek sok energiát, alapanyagot igényelnek.

A fémkohászatban elért eredmények igen jelentősek: 600 kg acél jut minden lakosra, 1980-ban országunk a nyolcadik helyet foglalta el az acéltermelő országok sorában, megelőzve az egy főre jutó termelésben olyan fejlett államokat, mint Svédország, a Szovjetunió, az Egyesült Államok; az acéltermelés össz mennyiségét véve alapul Románia világvizonylatban a 12. helyen áll, Anglia, Spanyolország, Belgium előtt.

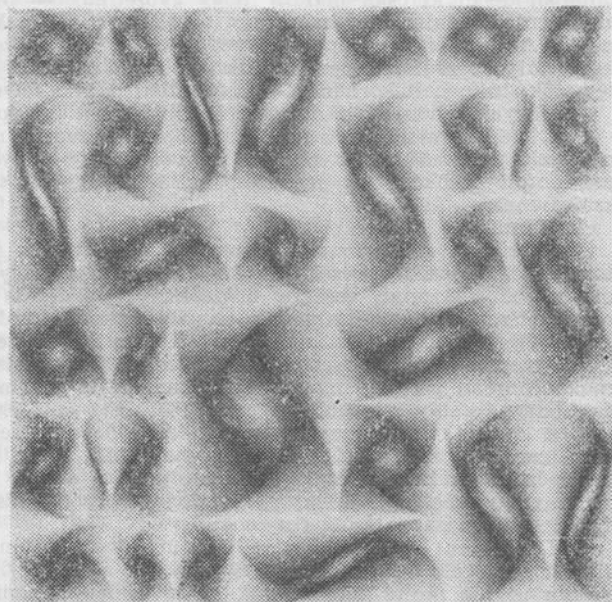
Vitathatatlan, hogy az acéltermelésnek óriási szerepe van a nemzetgazdaság fejlődésében, a gazdasági függetlenség biztosításában, de az utóbbi évtizedben világvizonylatban előtérbe kerültek azok a nehézségek, amelyekkel ennek az iparágak meg kell küzdenie, különösen akkor, ha exportra termelő iparágak tekintjük. Minthogy a kohászat sok energiát és nyersanyagot igényel, s ezek tekintélyes részét külföldről kell behozni, szükségessé vált olyan ésszerűbb viszony megteremtése az acéltermelés és az acél nagy komplexitású termékekkel feldolgozó iparágak között, amely lehetővé teszi a gazdaságosabb fémfelhasználást. Példaként említhetjük a hazai traktorgyártást. Ezen a téren országunk jelentős eredményekkel büszkélkedhet. De észre kell vennünk, hogy a világpiacon gyors korszerűsítési folyamat játszódik le, ugyancsak gyors iramban folyik a szakosítás, és mélyül a nemzetközi kooperáció. Az Egyesült Államok nagy teljesítményű, 90—200 lóerős vagy még ennél is erősebb traktorok gyártására szakosította magát, Anglia és az

NSZK 80—140 lóerős traktorokat gyárt és szállít külföldre, Franciaország és Olaszország a 40—80 lóerős traktorokkal van jelen a világpiacon, Japán a kicsi, 40 lóerő alatti traktorok és talajmunkáló gépek termelését fejleszti. Az International Harvester, a John Deere vagy a Massey—Ferguson ma már bonyolult erőgépek exportjára törekszik, a traktor mellett más mezőgazdasági gépeket, felszereléseket is szállít. A hazai igények és szükségletek megnöttek, egyre több traktorra, mezőgazdasági gépre van szükségünk, de nem felelkezhetünk meg a szakosítás szükségességéről sem, ha a világpiacon meg akarjuk tartani versenyképességünket.

Elegendhetetlenül szükséges tehát a nyersanyagok ésszerű felhasználása. Ennek érdekében, pártunk XII. kongresszusának irányelvei szerint iparunk termelésében emelkedni fog a nagy komplexitású termékek aránya, ami biztosítja az alapanyagok felhasználásának növekvő gazdaságosságát, és ugyanakkor megszabja a jelentős szerkezeti átrendezés irányát is. Erőfeszítéseket igénylő folyamatról van szó, ezt kell szolgálnia a hazai tudományos-technikai kutatómunkának.

Ez az az irányvonal, amelyet 17 éve követ az ország, azóta, hogy a Román Kommunista Párt IX. kongresszusán Nicolae Ceaușescu elvtárs leszögezte: „Elegendhetetlenül szükséges, hogy az iparosítás kibontakozása — a világméretű és erőteljes tudományos-műszaki forradalom korszakában — a legfejlettebb technika alapján valósuljon meg, lehetővé kell tenni a tudomány legújabb vívmányainak folyamatos bevezetését a termelésbe, a fő figyelmet a termelési folyamatok gépesítésére és automatizálására fordítva, mert ez döntő feltétele a korszerű ipar és gazdaság létrehozásának.“

Kassay Miklós fordítása

Fazakas Tibor: Hódolat